

Araştırma Makalesi/Research Article

XVIII. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Osmanlı-İngiliz İlişkileri

Ahmet Büyükaksoy*

(ORCID: 0000-0002-5762-4880)

Makale Gönderim Tarihi

09.04.2023

Makale Kabul Tarihi

23.05.2023

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Büyükaksoy, A., "XVIII. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Osmanlı-İngiliz İlişkileri", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8/2 (Eylül 2023): 1121-1155.

APA: Büyükaksoy, A. (2023). XVIII. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Osmanlı-İngiliz İlişkileri. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8 (2), 1121-1155.

Öz

Her ne kadar XVIII. yüzyıl, diplomasi tarihi için oldukça verimli bir saha olsa da bu durum Osmanlı diplomasi tarihi için geçerli olamamıştır. Son yıllarda Osmanlı diplomasi tarihine dair kıymetli çalışmalar yapılmış olmasına rağmen bu alan hâlâ tarihçiler tarafından keşfedilmeyi beklemektedir. Bununla beraber kuruluşundan itibaren Batı diplomasisinin bir parçası olan Osmanlı İmparatorluğu'nu dışarıda bırakarak bir diplomasi tarihi yazmak mümkün değildir. İngiltere gibi uzak bir devletin diplomasisinde bile Osmanlı İmparatorluğu önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmanın amacı Karlofça Antlaşması'nın imzalandığı tarih olan 1699'dan II. George'un tahta çıkış tarihi olan 1727 yılları arasında iki devletin diplomatik ilişkilerini inceleyerek Osmanlı İmparatorluğu'nun İngiliz siyasetinde ne kadar önemli bir yer tuttuğu gerçeğini ispatlamaya çalışmaktadır. Bu çalışma sonucunda görülmüştür ki ele alınan dönemde İngiltere'nin hanedan, ticaret, kıtasal ve küresel hedefleri Osmanlı

* Dr. Öğr. Üyesi, Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Harp Tarihi Ana Bilim Dalı, Türkiye, ahmet.buyukaksoy@yeditepe.edu.tr.

Assist. Prof. Dr., National Defence University, Atatürk Strategic Studies and Graduate Institute, Main Discipline of the History of War, Turkey.

İmparatorluğu'na karşı politikalarını belirleyen ana unsurlar olmuştur. Bu çalışmada bu hedeflerin neler olduğu anlatılmış ve İngiltere'nin Osmanlı İmparatorluğu'na karşı yürüttüğü politikasını bu hedefler doğrultusunda şekillendirmeye çalıştığı iddiası öne sürülmüştür. Bu şekilde Osmanlı ve Batı diplomasi tarihindeki büyük boşluğun bir nebze olsun giderilmesi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu, Ticaret, Fransa, Rusya, I. George.

Anglo-Ottoman Relations during the First Quarter of the 18th Century

Abstract

Even though 18th century is a fertile field for history of diplomacy, this is not true for Ottoman diplomatic history. Although valuable studies are made on Ottoman diplomacy in recent years, this field still remains to be unearthed by historians. On the other hand it is not possible to write a diplomatic history without the Ottoman Empire which was part of the western diplomacy since its foundation. Even in the diplomacy of England, which is highly remote country, Ottoman Empire had an important place. The main purpose of this study is to prove this fact by analyzing diplomatic relations between these countries from the treaty of Carlowitz (1699) to the ascension of George II (1727). At end of the study, it is seen that England's dynastic, commercial, continental and global aims determined its policy towards to the Ottoman Empire. In this study these aims are told and it is claimed that these aims framed the policy of England towards to the Ottoman Empire. Thereby it is aimed to make a minor contribution for the fulfillment of this gap.

Keywords: England, Ottoman Empire, Trade, France, Russia, George I.

Giriş

Ahmed Refik¹ tarafından “felaket seneleri”² olarak adlandırılan Viyana Savaşları, 16 yıllık mücadelenin sonunda (1699) İngiltere ve Hollanda'nın arabuluculuğu ile sona ermişti. Osmanlı tarihinde bir

¹ Geç Osmanlı, erken dönem cumhuriyet tarihçiliğinin önemli isimlerinden biri olan Ahmed Refik (Altınay) Osmanlı tarihinin belirli dönemlerini “Samur Devri”, “Kadınlar Saltanatı”, “Felâket Seneleri” ve “Lâle Devri” gibi bölümlere ayırmasıyla meşhurdur. Abdülkadir Özcan “Ahmed Refik Altınay”, *TDVİA, II*, İstanbul 1989, s.120-121.

² Ahmet Refik Altınay, *Felaket Seneleri (1683-1699)*, yay. haz. Yücel Demirel, Ziver Öktem, İstanbul 2010.

kırılma noktasını teşkil eden Karlofça Antlaşması'nın gerçekleşmesi için İngilizler büyük bir çaba sarf etmişlerdi. 1690'lardan beri İngilizler Bâbiâli'nin, Avusturya, Lehistan, Venedik ve Rusya'dan oluşan Kutsal İttifak ile barış yapması için uğraşıyorlardı. Ancak Bâbiâli'nin İngiltere'nin istediği tavizleri vermeye yanaşmaması sonucunda istenen barış gerçekleşmemişti. Hatta dönemin Osmanlı devlet adamlarından biri İngiliz elçisini şu şekilde azarlamıştı: "Bire dinsizler, biz sizden memleket isterken elimizdekileri istemek nasıl sözdür?"³

1697'deki Zenta hezimetini Osmanlılar için ne kadar hazin olduysa İngilizler için de o kadar talihi oldu. Zira Osmanlı ordusunun yaşadığı hezimet sonucunda İngilizler Türklerin katı tutumlarını yumuşatacaklarını ve barış masasına oturtmak hususunda daha makul olacaklarını düşünmüşlerdi.⁴ Netice itibarıyla Osmanlılar 1699'da Karlofça'da barış masasına oturdular. İngilizlerin izledikleri siyaset başarılı olmuştu.⁵

Burada şu soruyu sormak lâzım gelir: İngilizler neden bu tür bir politika izlediler? Bu soruya verilebilecek ilk cevap İngiltere'nin güttüğü güç dengesini koruma siyasetiydi. Zira bu dönemde bir tür "cihan hâkimiyeti" siyaseti izleyen Fransa Kralı XIV. Lui (1643-1715) Avrupa güç dengelerini altüst etmişti. Fransa'nın büyüyen gücüne karşı dengenin korunması gerekiyordu. İngiltere'nin XVIII. yüzyılda da sürdüreceği bu siyasetin başarılı olabilmesi için Fransa'nın gücünün, Avusturya ile dengelenmesi elzemdi. Bu yüzden doğal müttefiki olan Avusturya'yı rahatlatmak adına İngiltere, Hollanda ile beraber Osmanlıların "Kutsal İttifak" Devletleri ile barış yapması gerektiği sonucuna vardı.⁶ İspanya Veraset Savaşları ufukta gözükmekteydi ve Fransa'nın büyük hedeflerine engel olmak isteyen İngiltere'nin Avusturya'ya ihtiyacı vardı.

³ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi c. III*, Ankara 1973, s. 551.

⁴ TNA, SP 97/20.

⁵ Dönemin İngiliz büyükelçisi Lord Paget'in, Karlofça'ya kadar olan faaliyetleri için bk. Colin Heywood, "This Great Work": Lord Paget and the Process of English Mediating Diplomacy in the Latter Stages of Sacra Lega War, 1697-1698", *The Treaties of Carlowitz (1699), Antecedents, Course and Consequences*, ed. Colin Heywood, Ivan Parez, Leyden 2016, s. 35-56.

⁶ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi c. III*, s. 586; Rabia Demir, *Osmanlı-İngiliz Diplomatik Münasebetleri (1580-1699)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2021. s. 192.

İngiltere için önemli olan başka bir unsur ise Jacobite müddeiler meselesiydi. 1688 yılında gerçekleşen “Şanlı Devrim”⁷ ile İngiltere’de son Katolik kral II. James (1685-1688) ve onun temsil ettiği Stuart Hanedanı sürülmüş ve yerine Protestan Hollanda reis-i cumhuru III. William (1688-1703) getirilmişti. Ancak İngiltere’de tahtın devrik kral ve onun sulbundan gelenlerin hakkı olduğunu düşünenler de vardı.⁸ Bunlar müteaddit defalar ihtilâl girişimlerinde bulunacak ve bir Katolik “Stuart Restorasyonu’nu”⁹ hayata geçirmeye çalışacaklardı. Dolayısıyla Protestan rejimin ayakta kalabilmesi için Jacobite olarak adlandırılan müddeilere ve onların hamilerine karşı durmak gerekiyordu. 1716’ya kadar Jacobitlerin baş hamisi Fransa idi. Bu yüzden İngiltere için Avusturya’nın şarktan gelebilecek bir tehdide karşı güvende olması gerekiyordu. Bu konjonktürde Osmanlıların Avusturyalılar ile barış hâlinde olması, İngiltere’deki rejimin kaderini dolaylı da olsa etkileyebilirdi.

İngilizlerin Osmanlı-Kutsal İttifak Savaşları’nın sona ermesini istemelerinin başka bir sebebi ise savaşın Doğu Akdeniz ticaretine verdiği zarardı.¹⁰ Savaş ekonomisinin devlet içerisinde talebi azaltması da İngiliz arzına zarar vermiş ve netice itibarıyla İngilizlerin Doğu Akdeniz ticareti sıkıntılı bir sürece girmişti.¹¹ Dolayısıyla Bâbîâlî’nin komşularıyla barış içerisinde yaşaması İngiliz ticaretinin lehine olacak bir husustu.

Her ne kadar Karlofça’da İngiltere’yi temsil eden elçi Lord Paget Osmanlıların Erdel’i Avusturyalılara terki için mücadele etmiş olsa da Bâbîâlî, son kertede İngilizlerin arabuluculuğundan memnun kalmış ve hatta III. Ahmed (1703-1730), İngiliz sefiri Sir Robert Sutton’a “İngilizler bizim kadim ve iyi dostumuzdur. Bilhassa kralınıza Karlofça’daki dostane müdahalesini hatırladığımızı ispatlamayı arzularız” diyerek

⁷ İngilizler Kral II. James’in Katolikleştirme politikasına tepki olarak 1688 yılında kralı iktidardan devirmişlerdi. Bu hadise İngiliz tarihinde “Şanlı Devrim” olarak bilinir.

⁸Jacobitelere göre taht II. James’in oğlu James Edward Stuart’ın hakkıydı.

⁹ Stuart Restorasyonu İngiliz tahtına tekrar Stuart Hanedanı’nı getirmek manasına gelmekteydi.

¹⁰ Meselâ İngilizler, savaş sebebiyle temadi bir şekilde serhatta olması gereken Osmanlı elitine kaliteli ince kumaş satamaz hâle gelmişti.

¹¹ Tuğrul Arık, *19. Yüzyıl Başlarına Kadar Osmanlı-İngiliz İktisadi İlişkileri*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2015, s. 100.

memnuniyetini bildirmişti.¹² Başka bir ortamda ise aynı büyükelçiye Bâbiâli'nin Karlofça'da kaybettiği toprakları geri almak üzere Avusturya aleyhine İspanya Veraset Savaşları'na dâhil olmamasının, İngiltere kralına karşı duyulan hürmetten kaynaklandığı iletilmişti.¹³ Genel olarak Osmanlı kamuoyunda da müspet bir İngiliz imajı vardı.¹⁴ Bu durum şüphesiz İngilizlerin, Osmanlı politikalarında ellerini rahatlatan bir husustu.

Karlofça Antlaşması'nda İngilizler istediklerini almışlardı. Ancak Bâbiâli İngiltere için ehemmiyetini kaybetmemişti. Bilâkis, XVIII. yüzyılda Avrupa'yı oldukça hareketli bir gündem bekliyordu. İspanya Veraset Savaşları'ndan, Fransız İhtilâl Savaşları'na kadar uzanan bu dönemde İngilizler için Osmanlı İmparatorluğu hayatî bir önem arz edecekti.

İşbu çalışmada çağdaş elçi raporları ve yardımcı literatürden istifade edilerek, XVIII. yüzyılın en azından ilk 27 senesinde İngilizlerin Osmanlı politikası ele alınacaktır. Mevcut kaynaklar ele alındığında İngilizlerin, Osmanlı politikasının dört ana esas üzerine şekillendirdiği görülmüştür. Bunlardan üçü Karlofça döneminden tevarüs eden güç dengesini, ticareti ve Protestan veraseti müdafaa etme hedefleriydi. 1714'te bu üç esasa bir yenisi daha eklendi. Bu esas İngilizlerin Kutsal Roma İmparatorluğu'ndaki dengelerinin savunulması hususuydu. Mezkûr dönemde iki ülke arasındaki ilişkilerde yaşanan önemli hadiseler nazarı dikkate alındığında İngilizlerin Osmanlı İmparatorluğu'na karşı izledikleri siyasetteki esas gayenin bu hedefleri gerçekleştirmek olduğu görülür.

¹² A. C. Wood, "The English Embassy at Constantinople 1660-1762", *The English Historical Review Vol. (1925) s.548*.

¹³ TNA SP 97/21, Sir Robert Sutton'un 19 Ağustos 1704 tarihli mektubu.

¹⁴ Hasan Esîrî, Osmanlı kamuoyuna şöyle bir İngiliz imajı sunmuştur: "Ve bu İngiliz halkı hâlâ gâyet güzel ve insâniyetlü ve okumuş ve ma'rifetlü âdemler olup ve bâ-husûs beğzâdeleri muhabbetden ve insâniyetden ve akılda ve ma'rifetde ve üfet ve sohbetde ve müsâfireikrâm ve rî'âyetde ve mâlda bir millet bunlara müşâbih ve müşârik olmayup ta'ccüb idecek bir ahvâldür. Ve okumuşları her ulûmda kâmil ve ilm-i mûsikide dahi mâhir ve isti'mâline mâil olup ve ehl-i sinâyi'olanlar dahi her şeyden fâhirlerdür. Ve dahi bunlar bir seyyâre kavm olup deryâda bunların gemileri varmadığı yer olmayup ilm-i haritada ve fenn-i mellâhiyyede ve gemi kullanmada dahi kâmil ve misilleri nâdirdür". Göker İnan, *Hasan Esîrî'nin Miyyârü'd-Düvel ve Misbârü'l-Milel İsimli Tarih ve Coğrafya Eseri*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2017, s. 627

İngilizlerin, 1700 ile 1727 yılları arasındaki Osmanlı politikasını 1700-1716 ve 1716-1727 şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Bu ayırım İngiltere'nin Bâbîâlî'ye karşı politikasını tayin eden hususlarda bir değişiklik olduğu manasına gelmez. Zira teorik olarak İngilizlerin hedeflerinde hiçbir değişiklik olmamıştır. Ancak pratik dramatik şekilde değişmiştir. İlk dönemde İngilizler, Bâbîâlî'nin daha pasifist bir politika takip etmesini arzularken, ikinci dönemde ise daha saldırgan bir politika izlemesi için uğraşacaklardır.

Karlofça Sonrası (1700-1709)

İngilizler, İspanya Veraset Savaşları'nın (1700-1714) ilk dönemlerinde Viyana Savaşları dönemindeki politikalarını sürdürmeye devam ettiler. İspanya kralı II. Carlos'un (1665-1700) çocuğu olmadan vefat etmesi ve varis olarak da XIV. Lui'nin oğlu Felipe'yi göstermesi fiilen İspanya ile Fransa'nın birleşmesi anlamına gelmekteydi. İspanya tahtının Habsburg Hanedanı'na ait olması gerektiğini savunan Avusturyalılar, Hollandalılar ve İngilizlerin de desteğini alarak Fransız-İspanyol bloğuna karşı savaş açtılar. İngilizler ve Hollandalıların bu savaşta Avusturyalıları desteklemelerinin sebebi çok karmaşık değildir. Zira İspanya ile Fransa'nın birleşmesi Avrupa'daki güç dengelerini geri dönülmez bir şekilde Fransa lehine ve dolayısıyla İngiltere aleyhine bozabilirdi. Bu son derece hassas konjonktürde İstanbul önemli diplomatik merkezlerden biri olmuştu. İstanbul'daki Fransız sefaretî, Avusturya'ya karşı Ferenc Rakotzy liderliğinde bayrak açan isyancıların Macaristan'da yarattığı karışıklıkları anlatarak Bâbîâlî'yi Karlofça'da kaybettiği yerleri geri almaya teşvik ediyordu.¹⁵ Bilhassa 1703 Yaz'ında gerçekleşen Edirne Vakası İngiltere'nin endişelerini artırdı. Zira İstanbul'daki İngiliz sefaretinden gelen bilgilere göre II. Mustafa (1695-1703) tahttan indirildikten ve kâdir Şeyhülislâm Fezullah Efendi tahakkümü¹⁶ sona erdikten sonra İstanbul'daki yeni rejim en kötü ihtimalle Fransa'ya meyledebilir veya Avusturyalıları rahatsız eden Macar asilere el altından yardım edebilirdi. İstanbul'da son derece faal

¹⁵ TNA SP 97/21, Sir Robert Sutton'un 18 Ocak 1704 tarihli mektubu.

¹⁶ Karlofça Antlaşmasından sonra II. Mustafa işleri büyük ölçüde Şeyhülislâm Es-Seyyid Fezullah Efendi'ye devretmiş, sadrazamlar bile onun sözünden çıkmaz olmuştu. 1699 ile 1703 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'ndaki en kudretli isim şeyhülislâm idi.

olan Fransız sefaretı 1703 İsyanı'nın kudretli figürü olan Çalık Ahmed Paşa ile dostluk kurmaya çalışıyor ve ona Habsburgların ne kadar müşkül bir durumda olduğuna dair bilgiler veriyordu.¹⁷ Ancak Çalık Ahmed Paşa'nın gücünü koruyamayıp kısa süre içerisinde idam edilmesi İngilizlerin içini rahatlatmış olmalıydı.

İngilizler, 1711'e kadar Osmanlıların, Fransızlar tarafından Macar asiler lehine yapılan teklif ve teşviklere kulak asmaması için çalışmalar yaptılar.¹⁸ Fransızlar ise Bâbüâli'nin Rakotzy'e destek vermesini sağlamak için 1711'e kadar çabalarını sürdürdüler. Burada İngilizlerin işlerini kolaylaştıran en mühim husus, Osmanlıların 16 yıl süren savaşıardan mütevellit yaşadıkları yorgunluktu.¹⁹ 1706-1710 yılları arasında sadrazamlık yapan Çorlulu Ali Paşa, Macar asilere destek vermek suretiyle İspanya Veraset Savaşları'na müdahil olmak istemiyor, daha ziyade devletin malı ve idarî işlerini yoluna koyma yönünde bir politika güdüyordu.²⁰ Dolayısıyla İngilizlerin, Bâbüâli'yi İspanya Veraset Savaşları'ndan uzak tutma ve müttefiklerini koruma siyasetlerinde çok zorlandıkları söylenemez.

Prut Savaşı ve Sonrası(1711-1714)

Belirtildiği gibi 1711'e kadar olan süreçte İngilizler Osmanlıları Macaristan'dan uzak tutmaya çalışırken fazla zorlanmamışlardı. Ancak Osmanlıların gözlerini Macaristan'dan başka bir cihete doğru çevirmelerine yol açan ve İngilizlerin işlerini kolaylaştıran önemli bir unsur vardı. Bu unsur Rusya idi. 1696'da Büyük Petro'nun (1689-1725) Azak'ı alması, Rusların bu şekilde Osmanlıların harim-i ismetleri olarak gördükleri Karadeniz'e bir çıkış elde etmeleri ve burada bir donanma kurmaları İstanbul'da büyük bir rahatsızlığa yol açmış idi.²¹ Kuzey'deki en büyük kırılma 1709'daki Poltova Savaşı'ndan sonra gerçekleşti. Rusya'yı işgale kalkan İsveç Kralı Demirbaş Şarl (1697-1718) Rus

¹⁷TNA, SP 97/21, 145b-146a.

¹⁸*The Despatches of Sir Robert Sutton, Ambassador in Constantinople, (1710-1714)*, ed. Akdes Nimet Kurat, Londra 1953, s. 49.

¹⁹A. C. Wood, a.g.m., s.548.

²⁰*The Despatches of Sir Robert Sutton, Ambassador in Constantinople, (1710-1714)*, s. 3.

²¹ B. H. Sumner, *Büyük Petro ve Osmanlı İmparatorluğu*, çev. Eşref Bengi Özbilen, İstanbul 2016, s. 36.

ordusuna mağlup oldu ve akabinde yaşanan gelişmeler Osmanlılar ile Rusları Prut Savaşı'nda karşı karşıya getirdi.1711'de Osmanlıların Rus ordusunu mağlup etmesi, İngilizleri bir kere daha Osmanlı diplomasisinin merkezine yerleştirdi. İstanbul'a getirilen Rus rehineri, Bâbîâli ile Rusya arasında arabulucu olması için İngiltere'den yardım istediler.²² İstanbul'daki İsveç misyonunun Fransızlara çok yakın olduğunu gözlemleyen ve İsveç'in kaybettiği gücü geri kazanmasının ticaretlerinin aleyhine olacağından endişelenen İngilizler, bu müzakereye katılmakta beis görmediler.²³ Bu aşamada İsveç'i daha tehlikeli gören İngiltere için Bâbîâli ile Rusya'nın barış yapması ve Rusya'nın elinin rahatlaması önemli bir avantaj olabilirdi. Dolayısıyla Bâbîâli ve Rusya'nın arasını bulmak İsveç'in hamisi olan Fransa'ya büyük bir darbe olacaktı. Ayrıca İsveç'in Baltık Denizi ticaretine hâkim olması da İngiliz ticareti için bir tehditti ve Bâbîâli ile Rusya arasında barış sağlanması İngilizlerin bu husustaki endişelerini giderecekti.

Ancak İngilizler burada Karlofça'daki gibi iki tarafı da memnun edecek bir çözüm bulamadılar. Demirbaş Şarl, Prut sonrası kaçan fırsata kızarak, İngiliz büyükelçisini suçlamakla kalmayıp, onun hakkında İngiltere'ye bir şikâyet mektubu dahi kaleme aldı. Bunun üzerine İngilizler konuyu izlemekle yetinmeye karar verdiler ama müteakip krizlerden²⁴ paylarını da aldılar.

Yeni Kral Yeni Politikalar

İngilizlerin Osmanlı-Rus ve İsveç arasındaki müzakerelerde başarılı olamayışı görünüşe göre Bâbîâli'nin İngiltere'ye karşı bakışında menfi bir tesir yapmamıştı. Ancak 1714 yılında İngiliz tahtında yaşanan değişiklik pek çok yeniliğe gebeydi. Söz konusu yılda Kraliçe Anne (1702-

²² A. C. Wood, a.g.m., s.548.

²³ *The Despatches of Sir Robert Sutton, Ambassador in Constantinople, (1710-1714)*, s. 86.

²⁴ Meselâ Prut'ta yapılan antlaşmaya mugayir bir şekilde Lehistan'a Rus askerlerinin girmesi karşısında Bâbîâli, İngiltere'nin tavassutuna başvurmuş ve İngiliz büyükelçisi hükümetinden aldığı emir doğrultusunda bunu reddetmek durumunda kalmıştı. Bu durum da Türk devlet adamlarını son derece kızdırmıştı. Rus tarafı da ortaya çıkan krizden İngilizleri sorumlu tutmuş ve hatta Arkangelsk'teki bütün İngiliz mallarına el konulması dahi gündeme gelmişti. A. C. Wood, a.g.m., s.549.

1714) vefat etmiş ve 1701 tarihli veraset yasaı gereği İngiliz tahtına Hannover Elektörü Georg Ludwig, I. George (1714-1727) unvanıyla geçmiş idi.²⁵

Yeni kral Türkleri yakından tanıyan bir şahsiyetti. Evvelâ George'un Mehmed ve Mustafa isimli iki tane Türk hizmetkârı vardı. Mehmed, Koron sancakbeyinin oğluydu. 1716'da von Königstreu ismini alan Mehmed, 1726'daki vefatına kadar krala kâtip olarak hizmet etmişti. Mustafa'nın da Mora'dayken İsveçlilere esir düşüp, oradan da George'un hizmetine verilen bir Türk olduğu bilinmektedir.²⁶ İki Türk ile yakinen çalışan George'un Türklerle dair Avrupa'daki pek çok kişiden daha bilgili olduğu söylenebilir.²⁷

Ancak George, Türkleri savaşta da tanımış bir şahsiyetti. O, 1683'teki II. Viyana Kuşatması'nın müdafileri arasında yer almış ve daha sonra Macaristan'daki cephelede de bulunmuştu.²⁸ Çağdaş gözlemcilere göre o, "Rumeli ve Almanya'da Hıristiyan âleminin düşmanlarına karşı kendini göstermişti".²⁹ Ancak George için şimdi durum değişmişti. Yeni görev yeni sorumluluklar getirmekteydi. Reel politik, bir haçlı kahramanı olarak temeyyüz etmiş olan George'a Türklerle iyi ilişkiler kurmayı dikte ettiriyordu.

²⁵Georg Ludwig, İngiltere Kralı I. James'in (1603-1625) kızı olan ve "Kış Kraliçesi" olarak bilinen Bohemya Kraliçesi Elizabeth'in (1618) torunuydu. Elizabeth'in kızı Sophia Dorothea, Brunswick-Lüneburg Prensi Ernst August ile evlenmiş ve Georg Ludwig de bu evlilikten doğmuştur. Ernst August, evlilik antlaşmaları ve akıllıca hamleleri ile Hannover'i Kutsal Roma İmparatorluğu'nda en prestijli ve güçlü pozisyon olan "elektörlük" statüsüne yükseltmiştir. I. George'un biyografisi için bk. Ragnhild Hatton, *George I, Elector and King*, Cambridge 1978.

²⁶Ragnhild Hatton, *a.g.e.*, s. 99-100. Mehmed ile Mustafa'nın İngiliz kralının hizmetine girdikten sonra din değiştirmiş olmaları yüksek bir olasılıktır. Mehmed ve Mustafa ile ilgili olarak şu hususun altı çizilmelidir. Bu iki isim her ne kadar krala son derece yakın olsalar siyaseten nafil kişiler olmamıştır. Ancak kralın bu iki isimden Türkler hakkında bilgi alması da çok yüksek bir ihtimaldir.

²⁷George'un aynı zamanda Macaristan'da Türklerle karşı görev yaptığı yıllarda esir aldığı ama daha sonra annesine gönderdiği bir Türk çocuk da vardır. Ragnhild Hatton, *a.g.e.*, s. 100.

²⁸II. Viyana Kuşatması'nda Hannover'in Viyana'nın müdafaasına çağırılma süreci için bk. John Stoye, *Viyana Kuşatması*, çev. Derin Türkömer, İstanbul 2018, s. 121-122.

²⁹Hannah Smith, "The Idea of a Protestant Monarchy in Britain 1714-1760", *Past&Present*, (2004), s. 96. George, Viyana'ya gönüllü olarak gitmiştir. Ragnhild Hatton, *a.g.e.*, s. 43.

Yeni idare için yapılması gereken ilk iş Osmanlı hükümetine yeni İngiliz kralının meşruiyetini tanıtmaktı. Zira Fransızlar Osmanlı yöneticilerine, I. George'un gayri meşru bir hükümdar olduğunu ileri sürmüşlerdi.³⁰ Öyle ki Fransızlar İngiltere kralının Kutsal Roma İmparatorluğu'ndaki topraklarına da vurgu yapmışlar ve kuvvetle muhtemel mevcut İngiliz kralının, Avusturya'ya bağlı bir prens olduğu izlenimi vermeye çalışmışlardı.³¹ Fransızların bu girişimlerini boşa çıkarmak için ilk adımı İstanbul'daki İngiliz misyonu atmalıydı. Dönemin İngiliz büyükelçisi Sir Robert Sutton 1714'te yeni Kral I. George'un tahta çıkışını bildirdiğinde, sadrazam, yeni kralla da kadim dostluğun ve iyi ilişkilerin sürdürüleceğini umduğunu belirtti. Sadrazam bu görüşmesinde İngiltere ve yeni kral hakkında bazı bilgiler aldı. Bu bilgilerden mutmain olan sadrazam İngiltere'nin bilge insanlar tarafından yönetildiğini ve bu durumun hem kendisini hem de diğer devlet adamlarını memnun ettiğini söyledi.³² İngiliz elçisi Osmanlı yöneticilerini tatmin etmeyi başarabilmişti. Şimdi sıra I. George'da idi. "Umûr-ı memleket-i kesret" yüzünden yazmayı geciktirdiği mektubunda yeni kral, seleflerinin sürdürdüğü dostluğu koruyacağını belirtti.³³ III. Ahmed de bunun karşılığında iki devlet arasındaki dostluğu sürdüreceği cevabını verdi.³⁴

1714'e kadar İngilizlerin Osmanlılara yaklaşımı güç dengesini ve ticareti korumak ve Stuart Restorasyonu tehditlerini engellemek üzere teşekkül etmişti. Ancak I. George'un tahta geçmesiyle birlikte iki ülke arasındaki ilişkilere yeni bir unsur daha eklendi: Hannover Elektörlüğü'nün menfaatleri. 1714'ten 1727'ye kadar olan süreçte yukarıda zikredilen üç unsurun yanı sıra Hannover de İngiltere'nin Osmanlı politikalarını etkileyecek bir unsur olacaktı. Bunun nasıl olacağı ise aşağıda irdelenecektir.

1714 ile 1716 arasındaki dönemde İngilizler, İsveç'in Jacobitelere yardım etmesinden ötürü³⁵ Bâbü'lî'nin Rusya ile ilişkisini iyi tutmasını

³⁰ TNA SP 97/22, Sir Robert Sutton'un 7 Ekim 1714 tarihli mektubu.

³¹ TNA SP 97/22, Sir Robert Sutton'un 26 Kasım 1714 tarihli mektubu.

³² TNA SP 97/22, Sir Robert Sutton'un 7 Ekim 1714 tarihli mektubu.

³³ BOA, NHD, 6/216.

³⁴ BOA, NHD, 6/218.

³⁵ Demirbaş Şarlı, para karşılığında Jacobitelere yardım etmeyi taahhüt etmişti. Bu şekilde İngiltere kralı I. George, İsveç karşıtı siyasetini sürdürebilmek için parlamentonun

istiyor³⁶, Avusturya'yı ise Fransa'ya karşı bir denge unsuru olarak görmeye devam ediyordu.³⁷ Dolayısıyla İngiliz hükümeti, Lehistan'daki Rus birliklerinin varlığını Osmanlı hükümetine mazur gösterme ihtiyacı hissediyor³⁸ ve Avusturya ile Bâbîâlî'nin arasını bulmak için girişimlerde bulunuyordu.³⁹ İki ülke arasındaki ilişkiler 1715 yılında ciddî bir sınava tabi tutulacaktı.

Osmanlı-Venedik ve Avusturya Savaşları(1714-1718)

1713'te imzaladığı Utrecht Antlaşması ile İngiltere, İspanya Veraset Savaşları'ndan istediğini alarak çekilmişti. Akdeniz'de kazanımlar elde eden ve İspanya ile Fransa'nın birleşmesini engelleyen İngiltere güç dengesini muhafaza etmeyi başaramış ve ticaretini güçlendirebilmişti. Ancak durum hâlâ son derece nazikti. Zira antlaşmadan memnun olmayan taraflar yüzünden savaş yeniden çıkabilirdi. Tahta yeni çıktığı haftalarda İstanbul'dan gelen haberler I. George'u rahatsız etmiş olmalıydı.

1714 sonbaharından itibaren Bâbîâlî'nin Venedik'e saldıracağına dair rivayetler İngiltere'ye vasıl olmaya başlamıştı.⁴⁰ Böyle bir durum neticesinde Avusturya, Karlofça Antlaşması'nın ihlal edildiğini bahane göstererek Venedik'in yanında savaşa girebilirdi. İngilizlere İstanbul'dan gelen istihbarata göre Fransızlar bu hususta Türk devlet adamlarının içini rahatlatıyorlardı. Zira Avusturya'nın savaşa girmesi durumunda Fransa, Osmanlılara fiilî destek vaat etmişti.⁴¹ Bu durum İngiltere'nin güç

desteğini almaya çalışmıştı. İsveçlilerin, Jacobitelere yardım etme girişimine "Gyllenborg Komplosu" adı verilmiştir. Jeremy Black, *Parliament and Foreign Policy in the Eighteenth Century*, New York 2004. s. 43.

³⁶ TNA SP 97/22, Sir Robert Sutton'un 12 Haziran 1715 tarihli mektubu

³⁷ İngilizler, Bâbîâlî'yi Venedik'e karşı kışkırtan ismin Fransız elçilik tercümanı Brue olduğunu ifade ediyordu. TNA SP 97/22, Sir Robert Sutton'un 17 Eylül 1715 tarihli mektubu.

³⁸ TNA SP 97/22, Sir Robert Sutton'un 4 Nisan 1716 tarihli mektubu.

³⁹ TNA SP 97/22, Sir Robert Sutton'un 27 Mart 1716 tarihli mektubu.

⁴⁰ TNA SP 97/22, Sir Robert Sutton'un 7 Ekim 1714 tarihli mektubu.

⁴¹ TNA SP 97/22, Sir Robert Sutton'un 26 Kasım 1714 tarihli mektubu. Osmanlı devlet adamlarının veyahut en azından Sadrazam Damat Ali Paşa'nın gerçekten de Fransa'nın Osmanlıların lehine savaşa gireceğine dair beklentilerinin olduğunun ispatı için bk. Uğur Demir, "1716'da Avusturya'ya Savaş İlanı ve Fransa Elçilik Tercümanı Benjamin Brué

denmesini muhafaza etmek üzere Fransa'ya karşı en büyük kozu olan Avusturya'yı tehlikeye atabilirdi. Başka bir problem ise İspanya idi. Türkler Venedik'e savaş ilân ettiği sırada Avusturya-İspanya Savaşı devam etmekteydi ve Fransa Kralı XIV. Lui, İspanya ile beraber Avusturya'ya karşı savaşa dahil edebilirdi.⁴² Bu da İngilizlerin Utrecht'teki kazanımlarını tehlikeye sokabilirdi.

1715 yılında Osmanlılar, Mora'yı istirdat etmek üzere Venedik'e savaş ilân ettiğinde, Karlofça Antlaşması'nın arabulucusu olan İngilizleri bir endişe kapladı. Zira onlar Fransa'ya karşı müttefikleri olan Avusturya'nın da eninde sonunda bu savaşa müdahil olacağından ürkmüşlerdi. Bu yüzden İngiliz hükümeti Sir Robert Sutton'ı Bâbîâlî ile Venedik'in arasını bulması hususunda görevlendirdi.⁴³ Bunun üzerine İngiliz elçisi sadret kaymakamına başvurdu ancak çok geç kaldığına ve barış görüşmelerinin ancak Mora istirdat edildikten sonra başlayabileceğine dair bir cevap aldı.⁴⁴ Bu cevap İngilizleri memnun etmedi. Sadrazam Damat Ali Paşa'nın sinirli bir anında sarf ettiği Karlofça'da kaybedilen her yeri geri alacağına dair bir cümlesi de İngilizlerin endişelerini büsbütün arttırdı.⁴⁵ Dolayısıyla Londra'ya göre Türkler ancak Avusturya'nın savaşa doğrudan müdahil olması sonucunda İngiliz tekliflerine kulak verebilirdi.⁴⁶ Mora seferi başarıyla tamamlandıktan sonra İngiliz elçisi sadrazama, İngiltere'nin Karlofça Antlaşması'nın mutavassıtı olarak barışın yeniden tesis edilmesi için göreve hazır olduğunu bildirdi. Sadrazam ona İngiltere'nin her zaman Bâbîâlî'ye karşı samimî ve faydalı bir dost olduğu cevabını verdi. Ali Paşa aynı zamanda yeni kralın seleflerinin adımlarını takip edeceğinden emin olduğunu ve yeri geldiği zaman padişahın kralın arabuluculuğunu kabul edeceğini de söyledi.⁴⁷ Başka bir görüşmede ise sadrazam, Bâbîâlî'nin

Suikastının Perde Arkası", Prof. Dr. Mustafa Çetin Varlık Armağanı, İstanbul 2014, s. 425-426.

⁴² Karl A. Rodier, *Austria's Eastern Question, 1700-1790*, New Jersey 1982, s. 40.

⁴³ TNA SP 97/22, Sir Robert Sutton'un 8 Nisan 1715 tarihli mektubu.

⁴⁴ TNA SP 97/22, Sir Robert Sutton'un 12 Haziran 1715 tarihli mektubu.

⁴⁵ Kral, cepheden gelen haberlere herkesten önce bakıyordu. Ragnhild Hatton, *a.g.e.*, s. 35.

⁴⁶ TNA SP 97/22, Sir Robert Sutton'un 15 Haziran 1715 tarihli mektubu.

⁴⁷ TNA SP 97/22, Sir Robert Sutton'un 29 Aralık 1715 tarihli mektubu.

Avusturya ile bir savaş istemediğini ve Venedik ile onurlu bir barışı her zaman kabul etmeye hazır olduğunu İngiliz elçisine bildirdi.⁴⁸

İngilizler Bâbîâlî'de çabalarını sürdürürken bir yandan da Viyana'da Avusturyalı devlet adamlarını Osmanlılar ile barışın bozulmaması hususunda iknaa çalışıyordu. Bu amaçla Viyana'daki İngiliz maslahatgüzarı Sir Luke Schaub, Avusturya'nın asıl politikasının İspanya'daki Habsburg Restorasyonu'nun sağlanması yönünde olması gerektiğini düşünen bakanlarla görüştü ve onları iknaa çalıştı. Hatta Schaub, Viyana'daki Venedik mümessili Grimani'ye Avusturya, Balkanlarda Osmanlılara karşı zafer kazandığı takdirde bunun Venediklilerin Mora'yı geri almasına hiçbir şekilde fayda etmeyeceğini de bildirdi. Ancak İngiliz temsilcisi Prens Eugene'in başını çektiği savaş yanlısı hizbi aşamadı.⁴⁹ Buna mukabil İngilizlere imparatorun tavassut girişimlerinden memnun olduğu ve istikbalde İngiliz tavassutunun kabul edilebileceği söylendi.⁵⁰ Savaş büyüyecekti ve İngilizler ancak savaş sonunda devreye girebileceklerdi.

İşler Bâbîâlî'nin beklediği şekilde gelişmedi. Avusturyalılar, Prens Eugene'in direktmesiyle Karlofça Antlaşması'nın ihlal edildiğini ileri sürerek Venedik lehine savaşa girdiler ve 1716'da Osmanlıları Petrovaradin Savaşı'nda mağlup ettiler. Sadrazam Damat Ali Paşa da savaşta şehit oldu. Aynı yıl İngilizlerin Osmanlı politikasında da değişiklik olmuştu. Bunu anlamak için ilk önce bu politika değişikliğine sebep olan amilleri görmek gerekir.

1715'e gelindiğinde, İspanya Veraset Savaşları sona ermiş, XIV. Lui, oğlu V. Felipe'nin (1700-1746), toprak ve İspanya ile Fransa'nın asla birleşmeyeceği taahhüdü karşılığında İspanya tahtına geçmesini sağlamıştı. Fransa kralının ölümünden sonra Avrupa'daki konjonktür tamamen değişti. Fransa'da ipleri ellerinde tutan Kral Naibi Orleans Dükü, beklenenin aksine yine Bourbon Hanedanı tarafından yönetilen İspanya ile işbirliği yapmayı bırakmış ve V. Felipe'nin Utrecht Antlaşması'nı hükümsüz kılmak ve tekrar Fransa tahtına geçmek üzere

⁴⁸ TNA SP 97/22, Sir Robert Sutton'un 27 Mart 1716 tarihli mektubu.

⁴⁹ Wolfgang Michael, *Englische Geschichte, im Achtzehnten Jahrhundert*, Hamburg ve Leipzig, 1896, s. 816-817. Ayrıca bk. Karl A. Rodier, *a.g.e.*, s. 40-41.

⁵⁰ Wolfgang Michael, *a.g.e.*, s. 817-818.

yaptığı girişimlere ket vurmak adına İngiltere'ye doğru dümen kırmıştı.⁵¹ 1716'da İngiltere ve Fransa arasında bir antlaşma yapıldı. Bu da 1717'de İngiliz, Felemenk ve Fransız ittifakını doğurdu.⁵² Zira İngilizlerin muhafaza etmek istedikleri güç dengesini tehdit eden unsur savaş artık yorgunu Fransa değil, büyümekte olan Rusya idi. Fransa, Rusya'nın Doğu Avrupa'da artmakta olan gücünden endişeleniyor⁵³, İngiltere ise çarın Rus askerlerini, kralın Kutsal Roma İmparatorluğu'ndaki toprağı olan Hannover'in komşusu Mecklenburg'a yerleştirmesinden korkuyordu.⁵⁴ Bu yüzden İngilizler için Petro'nun gözlerini Almanya'dan çevirmek son derece önemliydi. İngilizler herhangi bir çaba göstermeseler de Rusya ile Osmanlılar arasında bir kriz çıkması için dua etmeye başladılar.⁵⁵

İngilizlerin Avrupa'daki politikalarını tehdit edebilecek başka bir unsur ise İspanya idi. V. Felipe, eşi Parma düşesi Elizabeth Farnese'nin ve onun danışmanı Kardinal Alberoni'nin etkisiyle, İspanya Veraset Savaşları'nda Avusturya'ya karşı kaybettiğı toprakları geri almak için hazırlıklar yapmaktaydı. Sonuç olarak Osmanlıların hem İspanyolların işini kolaylaştırmaması hem de Rusya'yı kontrol altında tutması için Avusturyalılara barış yapması, İngilizler için son derece mühimdi.

1716-7'de Avrupa'da bu şekilde küçük bir diplomatik devrim gerçekleşmişken, doğal olarak İngilizlerin Osmanlı-Avusturya ve Venedik Savaşı'na bakış açıları da değişmişti. Avusturya, İngilizler için yine bir denge unsuruydu ama bu sefer Fransa'ya karşı değil, Elizabeth Farnese ve Kardinal Alberoni'nin tesirinde kalan V. Felipe'nin başını çektiğı İspanya'ya karşı bir denge unsuruydu. Rusya yavaş yavaş İngilizler için bir rakip hâline geliyordu ve bu rakibi dizginleyecek güç de Osmanlılardı. Dolayısıyla İngilizler için Balkanlardaki en iyi sonuç Osmanlıların Avusturya ile bir an evvel barış yapmasıydı. Bu şekilde Avusturya da gücünü İspanyollara karşı teksif edebilir, Osmanlılar da Ruslara karşı

⁵¹ Dük, çocuk kral XV. Lui'ye (1715-1766) bir şey olduğu takdirde tahta çıkmayı tasarlamıştı.

⁵² Arthur McCandless Wilson, *French Foreign Policy During the Administration of Cardinal Fleury 1726-1743*, Hanover 1936, s. 5-7.

⁵³ Jeremy Black, *From Louis XIV to Napoleon, The Fate of a Great Power*, Londra 2001. s. 71.

⁵⁴ Jeremy Black, *The Continental Commitment Britain, Hanover and Interventionism 1714-1793*, New York 2005, s.49.

⁵⁵ A. C. Wood, a.g.m., s. 549.

yönelebilirdi. Şimdi İngilizler bir yandan İsveç'i Rusya'ya karşı desteklemeye çalışırken bir yandan da büyük bir Rus karşıtı koalisyon yaratmaya çalışacaklardı.⁵⁶ Güç dengesinin yanı sıra Almanya'daki gelişmeler de İngilizlerin böyle bir politika izlemesine yol açmıştı. Zira 1714'te I. George'un tahta çıkmasıyla beraber İngilizlerin politikalarını etkileyecek yeni bir unsur daha tezahür etmişti: Hannover. I. George için Kutsal Roma İmparatorluğu'ndaki toprağı olan Hannover son derece hayatî bir öneme sahipti ve kral, elektörlüğü ile krallığının menfaatlerini birleştirmek istiyordu. Bu yüzden Osmanlı-Avusturya ve Venedik Savaşı'nda arabulucu olmak İngiltere için son derece önemliydi.⁵⁷

Barış Çalışmaları ve Pasarofça Antlaşması

Belgrat Savaşı'ndan sonra Avusturya'nın hedefleri büyümüştü. Türklerin Balkanlardan kovulması bile gündeme gelmeye başlamıştı. Ancak İspanya'nın İtalya'ya asker çıkarması bu projeyi akamete uğrattı.⁵⁸ Prens Eugene Belgrat'ta kazandığı zaferden 10 gün sonra imparatorun mümkünse 1717 yılında İspanyol tehdidinden mütevellit Türklerle barış yapılması hususunda bir mektup aldı.⁵⁹ İngilizlerin barış girişimleri ise imparator ve bakanları barışa meyletmeden önce başlamıştı.

İngiltere yukarıda belirtilen sebeplerden ötürü derhâl barışın sağlanmasını istiyordu ve bu iş için de görevlendirilen kişi Sir Robert Sutton'un yerini alan yeni büyükelçi Edward Wortley-Montagu idi.

⁵⁶Jeremy Black, *Eighteenth Century Europe 1700-1789*, New York, 1990 s. 286; Fatih Yeşil, "Pasarofça Antlaşması ve Osmanlı Diplomasisindeki Değişim", *Harp ve Sulh*, 300. Yılında Pasarofça Antlaşması Sempozyumu Bildirileri, yay. haz. Gültekin Yıldız, İstanbul 2019, s. 105.

⁵⁷ Fatih Yeşil, "Pasarofça Antlaşması ve Osmanlı Diplomasisindeki Değişim", s. 105. Hüseyin Onur Ercan, *Pasarofça Antlaşması (1718) ve Diplomasi*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2019 s. 72'de Avusturya'nın Balkanlarda Osmanlılar aleyhine genişlemesinin İngiltere ve Hollanda'nın ticarî menfaatlerini tehdit edeceğini ve bu yüzden bu iki devletin barışı kendileri lehlerine gördüklerini ileri sürmüştür. Her ne kadar bu makul bir sebep gibi gözükse de İspanya'nın yayılcı politikası karşısında İngiltere'nin Avusturya'ya duyduğu ihtiyaç ve Osmanlıları Ruslara karşı kıskırtma dürtüsü İngilizler için daha ağır basıyor olmalıdır.

⁵⁸ Karl A. Rodier, *a.g.e.*, s. 52-54.

⁵⁹ Wolfgang Michael, *a.g.e.*, s. 819.

Wortley-Montagu, Petrovaradin Savaşı'ndan sonra Osmanlı hükümetinin başvurusu üzerine bu göreve getirilmişti. Sadrazam Hacı Halil Paşa ile yaptığı görüşmelerde, Wortley-Montagu, Osmanlı tarafını barışa meyilli buldu ama kendisine Bâbiâli'nin bilhassa Tımışvar'dan vazgeçemeyeceği söylendi.⁶⁰ Kralının emirlerine harfiyen itaat ettiğini söyleyen Wortley-Montagu selefi Lord Paget'in Bâbiâli'yi Karlofça şartlarına ikna edebilmek için yıllar harcadığını görmüştü.⁶¹ Dolayısıyla büyükelçi Tımışvar, Türklere bırakıldığı takdirde barış yapılabileceğini Avusturyalılara ilettili. Prens Eugene bu tekliften hiç memnun kalmadı ve büyükelçinin bu teklifi ancak tehdit altında yapmış olabileceğini düşündü. İmparator ise daha da ileri giderek Wortley-Montagu'yu aptallıkla suçladı.⁶² Netice itibariyle savaş devam etti ve imparatorun isteği üzerine Wortley-Montagu'ye, görevden el çektilirdi. Arabuluculuk görevi Sir Robert Sutton ve Wortley-Montagu'nun halefi Abraham Stanyan'a verildi.⁶³

Zaman geçtikçe barışın bir an evvel sağlanması İngilizler için daha da elzem bir hâle geldi. Rusya gittikçe Kral George'un Hannover toprakları için daha büyük bir tehdit hâline geliyordu. İngiliz elçileri Sutton ve Stanyan, Felemenk meslektaşları Colyer'e Bâbiâli'yi Rusya'ya karşı kıskırtabilmek için bir an evvel barış yapılması gerektiğini bildirdiler.⁶⁴

Bilhassa Sir Robert Sutton Pasarofça Konferansı sırasında yoğun bir mesai harcadı. Avusturyalılar Pasarofça görüşmeleri sırasında antlaşmanın ana temeli olan *alâ hâlihî* terimini çok daha farklı yorumlamışlar ve Niş, Vidin, Yenipazar, Üsküp ve Çasar Eflâk'ı olarak bilinen bölgeyi de istemişlerdi.⁶⁵ Sutton, imparatorluk murahaslarını

⁶⁰ A. C. Wood, a.g.m., s. 550.

⁶¹ TNA SP 97/22, Edward Wortley-Montagu'nun 26 Ağustos 1717 tarihli mektubu.

⁶² Karl A. Rodier, a.g.e., s. 50-51.

⁶³ A. C. Wood, a.g.m., s. 550. Wortley-Montagu'nun bu adımı atması için kendince makul gerekçeleri vardı. Ona göre bu dönemde padişahın tahtı sallantıdaydı ve olası bir saltanat tebdilatı hâlinde yeni padişah ve onunla beraber gelecek yeni sadrazam savaşı devam ettirebilirdi. Dolayısıyla ona göre barışa giden en kısa yol Türklere fazla provoke etmeyecek bir yol idi. TNA SP 97/22, Edward Wortley-Montagu'nun 8 Haziran 1717 tarihli mektubu.

⁶⁴ Wolfgang Michael, a.g.e., s. 821-822.

⁶⁵ J. W. Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, V, çev. Nilüfer Epceli, ed. Erhan Afyoncu, İstanbul 2002, s. 419; Wolfgang Michael, a.g.e., s.825; A. C. Wood, a.g.m. s.

taleplerini daha makul hâle getirmeleri hususunda uyardı. İngiliz elçisinin uyarıları doğrultusunda imparator ve Prens Eugene genel olarak barışın, daha önemli olduğu kanaatine vardılar. Sutton yoğun çabaları sonucunda iki tarafı da uzlaşmaya ikna edebildi.⁶⁶

İngiltere ve Hollanda'nın⁶⁷ tavassutuyla gerçekleşen Pasarofça Antlaşması, Osmanlı yönetimini memnun etti.⁶⁸ Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa da İngiliz büyükelçisi Abraham Stanyan'a Bâbiâli'nin İngiltere'nin tavassutundan ne kadar memnun kaldığını bildirdi.⁶⁹

İngiliz tavassutu ile Avusturyalılar, Belgrat ve Tımışvar Banat'ına, Osmanlılar Mora ve arzu ettikleri barışa kavuşmuş oldular ama İngilizler bu antlaşma ile en büyük darbeyi İspanya'ya vurdular. Savaşın devam edeceğini ümit eden Kardinal Alberoni, barış karşısında afalladı⁷⁰ ve Avusturyalılar güçlerini İspanyolların işgal ettiği İtalya cihetine sevk edebildiler.⁷¹ Pasarofça'daki barış ile İngilizler Avrupa'daki güç dengelerini koruma politikalarını sürdürdüler ve Utrecht Antlaşması ile elde ettikleri kazanımlarını korudular. Pasarofça, İngilizler için büyük bir kazanımdı. İspanya'ya karşı "Dörtlü İttifak'ın" kurulmasını sağlayan ve Avusturya'nın Osmanlılarla olan savaşını bitiren I. George hem büyük ittifakın lideri hem de Avrupa barışını sağlayan kişi olarak büyük bir güç elde etmişti.⁷² Şimdi artık halledilmesi gereken bir mesele kalmıştı. Belirtildiği üzere her geçen gün büyüyen Rusya hem Avrupa güç dengesini tehdit ediyor hem İngiliz ticaretini baltalıyor hem Kutsal Roma

550. Müzakerelerin tam seyri için. Hüseyin Onur Ercan, Hüseyin Onur Ercan, *Pasarofça Antlaşması (1718) ve Diplomasi*, s. 152-189.

⁶⁶ Wolfgang Michael, *a.g.e* s. 825-828.

⁶⁷ Hollanda'nın Bâbiâli'ye karşı izlediği politika ve barışa müdahil olması için için bk. Hüseyin Onur Ercan, *Pasarofça Antlaşması (1718) ve Diplomasi*, s. 68-72.

⁶⁸ III. Ahmed, Sadrazam Damat İbrahim Paşa'ya memnuniyetini şu sözlerle dile getirmiştir: "Benim vezirim berhûdâr ol! Ziyâde memnûn ve mesrûr oldum. Bu hayırlı sulhun şevki ile her iş vücûda gelür. Umûr-ı mu'azzam bu idi. Suhûlet ile ihtitâm buldu". Erhan Afyoncu, "Sultan III. Ahmed'in Gözünden Pasarofça Barışı" *Harp ve Sulh, 300. Yılında Pasarofça Antlaşması Sempozyumu Bildirileri*, yay. haz. Gültekin Yıldız, İstanbul 2019, s. 13.

⁶⁹ TNA SP 97/22, Abraham Stanyan'ın 22 Temmuz 1718 tarihli mektubu.

⁷⁰ Wolfgang Michael, *a.g.e.*, s. 830.

⁷¹ A. C. Wood, *a.g.m.*, s. 550.

⁷² Wolfgang Michael, *a.g.e.*, s. 831.

İmparatorluğu'ndaki İngiliz tasavvurlarının önüne geçiyor hem de Jacobitelere destek veriyordu. Dolayısıyla Rusya bir an evvel durdurulmalıydı. Pasarofça Antlaşması ile Bâbîâlî'nin elinin rahatladığını düşünen İngilizler, Türk ordularını Ruslara karşı kullanmak istiyorlardı.

Rusya Meselesi

Pasarofça'da istediğini elde eden İngilizler için şimdi ikinci hedef Bâbîâlî'yi Rusya'ya karşı kıskırtmaktı. 1716'dan sonra İngilizler ve Ruslar arasındaki ilişkiler gerginleşmişti. Bunun birkaç sebebi vardı. Evvelâ, Büyük Petro'nun Baltık'taki fetihleri sonucunda İngilizler, en büyük güçleri olan donanma için gerekli malzemeden mahrum kalmışlardı.⁷³ Aynı zamanda iki ülkenin menfaatleri Kutsal Roma İmparatorluğu içinde de çatışyordu. Danimarkalıların İsveç'ten aldıkları Verden ve Bremen'i⁷⁴ ilhak eden Hannover Elektörlüğü bu şekilde Kuzey Almanya'nın en büyük ikinci gücü hâline gelmişti.⁷⁵ Bu da İngilizler ile Rusları karşı karşıya getirdi. Petro, yeğeni Katerina Ivanovna'yı Mecklenburg dükü Karl Leopold ile evlendirmiş ve yukarıda bahsedildiği üzere buraya yığınak yapmıştı. I. George bu şekilde Rusya'yı Hannover Elektörlüğü için bir tehdit olarak görmüş ve Rus askerleri bölgeden ayrıldıktan sonra Mecklenburg'un işgal edilmesini emretmişti.⁷⁶ İngiltere ile Rusya'yı Kutsal Roma İmparatorluğu'nda karşı karşıya getiren ikinci mesele Sleswig meselesinden kaynaklandı. 1713 yılında Danimarkalılar burayı Holstein-Gottorp Dukalığı'ndan almışlardı. 1714 yılında Petro, büyük kızı Anna Petrovna ile Holstein-Gottorp Dükü Karl Friedrich'i evlendirerek bu meseleye el attı ve Danimarka'nın burayı damadına geri vermesi için çalışmalar yapmaya başladı.⁷⁷ Rusya'nın Sleswig'i Baltık'taki nüfuzunu

⁷³ Derek McKay ve H. M. Scott, *Büyük Devletlerin Yükselişi 1648-1815*, çev. Eşref Bengi Özbilen İstanbul, 2019, s. 111.

⁷⁴ Bu yerlerin bir kısmı aslında 1672-1678 Fransız-Hollanda Savaşı'ndaki hizmetlerinden mütevellit müstakbel İngiltere kralının amcası Georg Wilhelm'e verilmiş ama daha sonra İsveç'e iade edilmiştir. Dolayısıyla İngiltere kralının uzun süredir bu topraklarda gözü vardı. Ragnhild Hatton, *a.g.e.*, s. 38.

⁷⁵ Derek McKay ve H. M. Scott, *a.g.e.*, s. 113. En büyük güç Brandenburg Elektörlüğü yâni Prusya Krallığı idi.

⁷⁶ Derek McKay ve H. M. Scott, *a.g.e.*, s. 112

⁷⁷ Hans Bagger, "Role of Baltic in Russian Foreign Policy", *Imperial Russian Foreign Policy*, ed. Hugh Ragsdale, Cambridge 1994, s. 46.

arttırmak⁷⁸ için kullanmak istemesi ve Holstein-Gottorp dükünün, Rusya'dan destek alarak Hannover'e iltihak edilen Verden ve Bremen üzerinde hak iddia etmesi⁷⁹ İngilizlerin Ruslara karşı kaşlarının kalkmasına yol açtı. İngiltere, imparatorluk içerisinde artmaya başlayan Rus nüfuzuna karşı Danimarka'nın Sleswig'deki hâkimiyetine garantör oldu.⁸⁰ Mecklenburg ve Sleswig meseleleri yüzünden 1720'lerin ilk yıllarında Rusya, İngiltere'nin Almanya'daki menfaatleri için bir tehdit hâline gelmişti.

İki ülke arasındaki ilişkileri geren tek sebep bu değildi. Petro'nun Baltık'taki İngiliz ticaretini kısıtlaması da son derece ciddî bir problemdi. Estonya ve Livonia gibi yerleri İsveçlilerden alan Petro, İngilizlerin ticarî menfaatlerini tehlikeye atıyordu.⁸¹ Rusların bu şekilde Baltık'ta hâkimiyet kurması İngilizler için "Britanya adalarının işgali kadar uğursuz" bir gelişmeydi.⁸² Ayrıca Petro'nun İpek Yolu ticaretini geleneksel rotasından ayırıp Hazar Denizi vasıtasıyla Rus topraklarından geçirmek istemesi de İngilizler tarafından kabul edilmez bulundu.⁸³

İki ülke arasında problem yaratan başka bir husus ise Jacobiteler meselesiydi. Rusya'nın Jacobiteleri desteklemesi ve hatta onları istihdam etmesi yukarıda sayılan sebeplerle birleştiğinde iki ülke arasındaki ilişkilerin kopmasına yol açmıştı.⁸⁴ Sürgün Jacobiteler için

⁷⁸ Petro, hem İsveç tacı üzerindeki Holstein-Gottorp iddialarını destekliyor hem Sleswig üzerinden bir kanal açarak Danimarka'nın Sound gümrüklerinden elde ettiği gelire ket vurmaya amaçlıyor hem de bu şekilde Avrupa pazarlarına doğrudan nüfuz etmek istiyordu. Hans Bagger, a.g.m., s. 46. Ayrıca bk. Jeremy Black, *The Continental Commitment Britain, Hanover and Interventionism 1714-1793*, s. 49.

⁷⁹Ragnhild Hatton, a.g.e.,s. 269.

⁸⁰ Jeremy Black, *The Continental Commitment Britain, Hanover and Interventionism 1714-1793*, s. 172.

⁸¹ Jeremy Black, *The Continental Commitment Britain, Hanover and Interventionism 1714-1793*, s. 33.

⁸²Hans Bagger, a.g.m., s. 46.

⁸³ Bu dönemde kaleme alınan bir İngilizce risalede Baltık'taki Rus hâkimiyetinin İngilizler tarafından nasıl karşılandığı görülmektedir: "Moskoflar bütün Avrupa devletlerinin yerini aldı. Bir zamanlar bu denizde [Baltık] serbest olan ticaret Moskof çarının despotizmi altında inlemektedir ve bütün Avrupa'yı intikam almaya davet etmektedir". Elie Borshak, "Early Relations between England and Ukraine", *The Slavonic and East European Review*, (1931), s. 151. Ayrıca bk. Hans Bagger, a.g.m., s. 46.

⁸⁴ A. C. Wood, a.g.m. s. 551. İngiliz devlet adamı James Stanhope, Londra'daki Rus mümessilini şöyle azarlamıştı: "Çar majestelerinin İngiltere'ye karşı dostane düşünceler

Petro kullanışlı araçtı. İngiltere ile Rusya'nın Baltık'ta ve Almanya'daki menfaatlerinin çatışması neticesinde Büyük Petro, Jacobitelerle müzakereye ve hatta onlara kol kanat germeye başlamıştı.⁸⁵

Güç dengesini altüst edecek şekilde güçlenen Rusya'nın Kutsal Roma İmparatorluğu içerisinde Hannover için yarattığı tehdit, Baltık'taki İngiliz ticaretini baltalaması ve Jacobitlere destek vermesi İngilizlerin 1727'ye kadarki Osmanlı politikasını da belirleyen amiller olacaktı. İngilizler, Lehistan, Danimarka, Prusya ve Avusturya gibi devletleri Rusya'nın Almanya ve Baltık'taki ilerleyişinin durdurulması için kışkırtmaya çalıştılar.⁸⁶ Ancak İngilizlerin Rusya'ya karşı en çok istifade edebileceği devletlerden biri Osmanlı İmparatorluğu'ydü.

İngilizler Bâbîâlî'yi Rusya'ya karşı kışkırtmak için Lehistan kartını⁸⁷ kullanmaya karar verdiler. Zira 1713'te Rusya ile yapılan Edirne Antlaşması hükümleri gereğince Rusya, Lehistan'ı tahliye etmeliydi ve aradan altı yıl geçmesine rağmen çarın askerleri hâlâ Lehistan'da

taşımadığından haklı bir şekilde korkuyoruz. Korkularımız Hannover bakanlarının yanıltıcı bilgilerinden değil, çarın sarayında daimî olarak ikamet eden müddeinin elçilerinden gelen orijinal bilgilerden neşet etmektedir. Dahası bu elçiler [çarın] bakanlarıyla müddei lehine çalışmalar yapmaktadır. Bütün bunlardan sonra İngiltere çar majestelerinin niyetinin iyi olduğuna nasıl inanabilir?”. Sergei M. Soloviev, *History of Russia, Peter the Great 1718-1724 Triumph in the West, Campaign to the Caspian*, vol. XXXI, çev. George E. Munro USA 2017, s. 84. Rusların Jacobitelere karşı olan tavrının genel bir resmi için bk. Rebecca Wills, *The Jacobites and Russia, 1715-1750*, East Liston 2002.

⁸⁵ Hatta Petro kızı Anna Petrovna'yı "Müddei" James Edward Stuart ile evlendirmeyi dahi tasarlamıştı. Maruice Bruce, "Jacobite Relations with Peter the Great", *The Slavonic and East European Review*, (1936), s. 343-344.

⁸⁶ J. F. Chance, "George I and Peter the Great after the Peace of Nystat", *The English Historical Review*, vol. 26, (1911), s. 284-286.

⁸⁷ 1709'da Kozakların lideri olan ve Petro'ya ihanet edip İsveç kralının yanında saf tutan Zaporog Kozaklarının lideri Mazeppa'nın yerine geçen Orlik, I. George'dan Ruslara karşı içinde Osmanlıların da olduğu bir koalisyon kurması için yardım istemiştir. İstanbul'daki İngiliz büyükelçisi Abraham Stanyan'ın Orlik'i, Rus misyonuna karşı desteklediğini ve tekliflerini Osmanlı yöneticilerine sunması için İstanbul'a gelmesine izin verilmesini sağladığını biliyoruz ama Bâbîâlî'nin Orlik'in ortak hareket teklifine müspet bakmadığı açıktır. Ancak George'un Ruslara karşı Osmanlı topraklarındaki sürgün Kozakları bir koz olarak tuttuğunu da düşünebiliriz. George öldüğünde Orlik, günlüğüne, "Kozak milletinin hamisi ölmüştür" diye yazmıştır. Gerçekten de George'un vefatından sonra İngilizlerin Ruslara ve dolayısıyla Kozaklara karşı politikası da değişecekti. Elie Borshak, *a.g.m.*, s. 155-156.

bulunmaktaydı. Lehistan'ın Rus güdümüne girmesi Bâbiâli için büyük bir tehdit manasına geliyordu. Zira Lehistan'ın denklemden silinmesi demek Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün kuzey sınırının Rusya tarafından çevrelenmesi demekti ve Osmanlılar 1768'e kadar Lehistan'ın hürriyeti prensibini savunacaklardı. Dolayısıyla İngilizler Bâbiâli'yi doğru yerden vurmuşlardı.⁸⁸ Ancak İngilizler bu noktada başarılı olamadılar. Her ne kadar Lehistan'da Rus askerlerinin bulunduğu gerçeği İbrahim Paşa'yı rahatsız etse de⁸⁹ paşa daha sonradan Rus elçisinin Lehistan'ın tahliye edildiğine dair söylediklerine inanmıştı.⁹⁰

İngiltere'nin İstanbul'da Rusya'ya karşı kullanacağı ikinci kart İsveç idi. Verden ve Bremen'i Hannover Elektörlüğü'ne iltihak ettiren İngilizler, Rusların Baltık'ta tehlikeli bir rakip olduklarını görmüşlerdi. Nasıl ki Lehistan, Osmanlılar için Ruslara karşı bir bariyerse İngiltere için de İsveç Rusya'nın Orta Avrupa'ya, daha doğrusu Hannover'e yayılmasına karşı bir bariyer teşkil edecekti.⁹¹ Dolayısıyla İngilizler, İsveç'in parçalanmasını engellemek için Bâbiâli'yi İsveç Kraliçesi Ulrica Eleonora(1718-1720) ile ittifak yapmaya teşvik etmeye karar verdiler.⁹²

İsveç ile Bâbiâli'yi yan yana getirme çabalarında da İngilizler başarılı olamadılar. Evvelâ, Abraham Stanyan, Damat İbrahim Paşa'dan İsveç ile Rusya arasında yapılacak muhtemel bir barışta Bâbiâli'nin arabulucu

⁸⁸ TNA SP 97/22, Abraham Stanyan'ın 12 Şubat 1720 tarihli mektubu; A. C. Wood, "a.g.m., s. 551. XVIII. yüzyılda Lehistan'ın bağımsızlığının tehlikeye girmesinin Bâbiâli'yi Rusya ile nasıl karşı karşıya getirdiğini görmek için bk. Uğur Demir, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2012.

⁸⁹ TNA SP 97/22, Abraham Stanyan'ın 16 Mart 1719 tarihli mektubu

⁹⁰ TNA SP 97/22, Abraham Stanyan'ın 25 Ağustos 1719 tarihli mektubu. Daşkov, Lehistan'daki Rus askerlerinin Leh Kralı "Nal kıran" II. Augustus'un (1694-1733) Lehistan'ın anayasasını değiştirmesini engellemek adına ülkede bulduklarını bildirmiş ve Avusturya aleyhine konuşmuştu. Sergei M. Soloviev, *a.g.e.*, s. 107.

⁹¹ İngilizler bu amaçlarının hayata geçmesi için Rusya'nın Kuzey Savaşları sırasında ele geçirdiği Finlandiya, Estonya ve Livonia'yı geri vermesini gerektiğini düşünüyorlardı. Ancak bunun için Prusya'nın desteği de zarurî görüldüğü için de İsveç de Stettin'i Prusya'ya vermeliydi. Michael Roberts, *The Age of Liberty, Sweden 1719-1772*, Cambridge 2002, s. 11.

⁹² İngilizler bu sebepten ötürü İstanbul'daki büyükelçileri Abraham Stanyan'a 10 bin kuruş verdiler. Alfred C. Wood, *a.g.m.*, s. 551. Ancak Stanyan'a göre böyle bir iş için 40 veya 50 bin krona ihtiyaç vardı.

olmasını istedi ama bu konuda istediğini elde edemedi.⁹³ Geri adım atmayan İngilizler bu sefer de İsveç ve Bâbiâli arasında bir tedafû ittifak yapılması için girişimde bulundular. İngiliz elçisi, Çar Petro'nun haris düşüncelerini İbrahim Paşa'ya bildirdi. Elçiye göre Bâbiâli, İsveç ile beraber Rusya'ya karşı bir tedbir almadığı takdirde büyüyen Rusya en nihayetinde büyük kudretine rağmen Osmanlılar için ölümcül bir hâle gelecekti. İbrahim Paşa ise keyfiyeti padişaha bildireceğini söylemekle yetindi.⁹⁴ Daha sonra gerçekleşen bir görüşmede ise İbrahim Paşa, İngiliz elçisine, Bâbiâli'nin mevcut durumunun Ruslarla bir savaşa izin vermediğini ve İsveç ile dostluk kurmak için de Rusya ile savaşa gerek olmadığını belirtti. Buna mukabil, sadrazam, Bâbiâli'nin İsveç'in Ruslara kaybettiği toprakları geri alması için elinden geleni yapacağını bildirdi. Bunun üzerine İngiliz elçisi Stanyan, Bâbiâli'nin Rusya'ya savaş ilân etmese bile en azından Rusya'yı tehdit etmesinin kâfi olacağını ve bu olmadığı takdirde Osmanlıların "doğal düşmanı" olan Rusya'nın Bâbiâli'nin etkilerini bilâ şüphe hissedecek kadar güçlü bir hâle geleceğini söyleyerek üstü kapalı bir tehditte bulundu.⁹⁵ Daha sonraki süreçte sadrazam, Bâbiâli'nin en azından İsveç ve Rusya arasında arabulucu olmak hususunda bir teklifte bulunacağını İngiliz elçisine bildirdi. Ancak gerek Rus elçisinin bunu kabul etmeyeceğini bildirmesi ve gerek sadrazamın devleti maceralardan uzak tutmak istemesi neticesinde bu teklif yapılmadı.⁹⁶ 1721'e gelindiğinde ise bu proje tamamen akim kaldı.⁹⁷ İngiliz elçisine göre Bâbiâli henüz Hıristiyan hükümdarlarla herhangi bir antlaşma yapabilecek bir düstura sahip değildi.⁹⁸

Adım atma sırası Ruslardayken İngilizlerin ise mevzii koruması gerekiyordu. Bu aşamada Petro, 1713 Antlaşması'nı tecdit etmek ve ebedî bir hâle getirmek istemişti ve bu amaçla gönderdiği elçi de İngiliz

⁹³ TNA SP 97/22, Abraham Stanyan'ın 18 Ocak 1720 tarihli mektubu.

⁹⁴ TNA SP 97/22, Abraham Stanyan'ın 18 Ocak 1720 tarihli mektubu.

⁹⁵ TNA SP 97/22, Abraham Stanyan'ın 2 Mart 1720 tarihli mektubu.

⁹⁶ TNA SP 97/22, Abraham Stanyan'ın 20 Aralık 1720 tarihli mektubu.

⁹⁷ TNA SP 97/22, Abraham Stanyan'ın 18/24 Mart 1721 tarihli mektubu.

⁹⁸ TNA SP 97/22, Abraham Stanyan'ın 2 Mart 1720 tarihli mektubu.

elçisinin bütün çabalarına⁹⁹ rağmen başarılı olmuştu.¹⁰⁰ Türk devlet adamları Avusturya ve Venedik savaşlarının devleti yıpratmış olduğunu düşünerek, İngiltere'nin teşvikleriyle Rusya ile yeni maceralara girmek istemediler.¹⁰¹ Zira devletin yeni politikası bütün Batılı komşularla dostane ilişkiler sürdürmek ve ekonomiyi güçlendirmek yönündeydi.¹⁰² Bâbüâli'nin İsveç lehine atacağı bir adım, Rusya ile istemsiz bir kriz yaratabilirdi.¹⁰³ Diğer taraftan Ruslar İngilizlere karşı suçlamalarda bulunmuşlardı. Ruslar İngiltere'yi daha önce Fransızların vurmaya çalıştığı yerden vurdular. Daşkov, İbrahim Paşa'ya, İngiliz kralının, Hannover elektörü olarak Osmanlıların ezeli düşmanı olan Avusturya Hanedanı'nın deruhte ettiği Kutsal Roma İmparatorluğu'na bağlı bir prens olduğunu ve onun her zaman Avusturya'ya hizmet etmek zorunda kalacağını hatırlattı.¹⁰⁴ İbrahim Paşa da Bâbüâli'nin Rusya ile barışı koruyacağını belirtmekle yetindi.¹⁰⁵ Ruslar İngilizlere bir darbe de yurtlarında vurdu. Londra'daki Rus mümessilli Mikail Besthuzev-Ryumin, yayımladığı bir manifestoda Kral George ve bakanlarının Hannover'in menfaatleri için "Türkleri dahi" Ruslara karşı kışkırttığını belirterek muhtemelen mutaassıp İngilizlerin vicdanlarına seslenmeyi amaçlamıştı.¹⁰⁶

İngilizler, Lehistan ve İsveç kartları ile Bâbüâli'yi kendi politikaları doğrultusunda yönlendirmekte başarılı olamadılar ama Türk-Rus ilişkilerini bozmaya çalışmaktan da vazgeçemediler. Zira yeni gelişmeler onlara adım atmaları için istedikleri fırsatı verecekti. İran'da patlak veren kriz, hem Bâbüâli'nin, hem Rusya'nın, hem Fransa'nın hem de İngiltere'nin gözlerini şarka çevirmesine yol açtı. Kandahar hâkimi Mir Mahmud bin Mir Üveys (1722-1725) Safevî hükümdarı Şah Hüseyin'i (1694-1722) mağlup etti ve bu şekilde Afganlar İran'ın yönetimini ele

⁹⁹ Rus elçisi Daşkov, İngilizlerin Bâbüâli'deki imajını zedelemeye çalışmalarını istihzalı bir şekilde rapor etmiştir. Ancak yine de İngiliz elçisinin sadrazamı etkileyebileceğinden endişe eden Rus elçisi İbrahim Paşa ile yalnız bir görüşme yapmak istemiştir. Sergei M. Soloviev, *a.g.e.*, s. 105.

¹⁰⁰ Alfred C. Wood, *a.g.m.*, s. 551.

¹⁰¹ TNA SP 97/22, Abraham Stanyan'ın 16 Eylül 1721 tarihli mektubu.

¹⁰² TNA SP 97/22, Abraham Stanyan'ın 20 Aralık 1720 tarihli mektubu.

¹⁰³ TNA SP 97/22, Abraham Stanyan'ın 20 Aralık 1720 tarihli mektubu.

¹⁰⁴ Sergei M. Soloviev, *a.g.e.*, s. 105.

¹⁰⁵ Sergei M. Soloviev, *a.g.e.*, s. 106.

¹⁰⁶ Besthuzev-Ryumin'in manifestosu için bk. Sergei M. Soloviev, *a.g.e.*, s. 112-114.

geçirdiler. Diğer taraftan devrik şahın oğlu Tahmasb (1722-1732) ise Kazvin'e kaçıp, mukabil şahlığını ilân etti ve bu şekilde İran'da bir iç savaş başladı.¹⁰⁷

Mir Mahmud'un İsfahan'ı kuşattığı sırada tebaasının öldürülmesini bahane eden Petro, Safevî Kafkasya'sını işgal etti. Rusya'nın bu tavrı hem Bâbiâli¹⁰⁸ hem de İngiltere tarafından hiç de hoş karşılanmadı. Bâbiâli doğal olarak Rusya'nın kuzeydoğusunda bulunmasını ve Hazar Denizi'ne doğru inmesini kendisi için rahatsız edici bulmuştu. İngiltere ise düşman olarak gördüğü çarın bu şekilde güçlenmesi bir yana onun İran ticaretini kendi topraklarına çekmesinden endişe etmişti.¹⁰⁹ Bunun üzerine İngilizler hiç vakit kaybetmeden Bâbiâli'yi Ruslar aleyhine kışkırtmaya başladılar. İngiliz büyükelçisi, bir yandan İbrahim Paşa'ya, Rusya'nın Avrupa'daki haris projeleri hakkında bilgi verirken bir yandan da Petro'nun, 100 bin kişilik bir orduyla, Şirvan, Revan ve Gürcistan'a girdiğine ve Türklere bağlı olan Ermeni ve Gürcülerin Rus himayesi altına alındığına dair rivayetler yaydı. İngiliz elçisi, çarın bu bölgelerden Trabzon'a bir saldırı yapacağına ve Bâbiâli'nin büyük bir tehdit altında olduğuna dair dedikodular yayıyordu.¹¹⁰

Bâbiâli'nin Rusların Kafkaslardaki fetihlerinden endişelenmeleri için İngilizlerin yaydıkları tevatüre ihtiyacı yoktu. Hâlihazırda Osmanlı devlet adamları, Ruslar, İran Kafkasya'sına girdikleri sırada müdahale kararı almışlardı.¹¹¹ Rusların hareketleri hakkında izahat alabilmek için Bâbiâli önce İstanbul'daki Rus elçisi İvan Nepluyev'e Rusların İran'a ait topraklarda ne aradığını sordu. Nepluyev, Rusya'nın Bâbiâli ile barışı bozmak gibi bir niyeti olmadığını söylemekle yetindi.¹¹² Rus elçisinin açıklamaları Osmanlı devlet adamlarını tatmin etmemiş olacak ki Bâbiâli

¹⁰⁷ Tufan Gündüz, "Safevîler", *TDVİA*, XXXV, İstanbul 2008, s. 455.

¹⁰⁸ J. W. Zinkeisen, *a.g.e.*, s., 419.

¹⁰⁹ TNA SP 97/24, Abraham Stanyan'ın 15 Temmuz 1722 tarihli mektubu.

¹¹⁰ Sergei M. Soloviev, *a.g.e.*, s. 201.

¹¹¹ Bu süreç için bk. İlker Külbilge, *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-İran İlişkileri (1703-1747)*, Basılmamış, Doktora Tezi, İzmir 2010, s. 92-102.

¹¹² J. W. Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 420.

hadiseleri bir de Ruslardan dinlemek için Nişli Mehmed Ağa'yı Moskova'ya yolladı.¹¹³

İngilizler, İbrahim Paşa'yı Ruslara karşı kıskırtmak için ellerinden geleni yaptılar. Zira Rus tehdidi İngilizler için tahammül edilmez bir şekilde büyüyordu. Çarın donanmasıyla müddeiyi desteklemek için Britanya adalarını işgal edeceğine raporlar İngiltere'ye ulaşmaya başlamıştı.¹¹⁴ Bu yüzden Rusların dikkatlerini güney sınırlarına teksif etmeleri İngiltere için son derece mühimdi. Ancak İngilizler tarafından "bütün söylenenlere ve yapılanlara rağmen sadrazam" Ruslarla yapılacak bir savaşın kendi istikbali için tehlikeli olacağını düşünerek "çar ile her şartta barış yapacaktı".¹¹⁵ İngilizler burada asıl darbeyi müttefikleri Fransa'dan yediler. Zira o aşamada Rusya ve Fransa'nın ezeli düşmanı olan Avusturya arasında bir gerginlik vardı ve bir Osmanlı-Rus çatışması Fransa'nın işine gelmiyordu. Dolayısıyla İngiltere'nin isteklerinin hilâfına İstanbul'daki Fransız büyükelçisi Marquis de Bonnac, Bâbiâli ile Rusya arasında akdedilen İran Mukasemenâmesi'nin imzalanmasında başat rol oynadı. Buna göre İran toprakları Bâbiâli ve Rusya arasında paylaşılacakken Afganların reisi Mir Mahmud'a karşı Safevî Şahzadesi Tahmasb'ın hakkı savunulacaktı.¹¹⁶ İngilizler bir kere daha Bâbiâli ve Rusya'yı karşı karşıya getirme projelerinde başarısız olmuşlardı. Ancak İngilizlerin bu antlaşmadan ufak da olsa bir kazancı vardı. Çarın, Rus ordularını İran'da vazifelendirmesi neticesinde Jacobitelere verilen 60 ilâ 100 bin arasında asker desteği sağlama vaadi akim kalmıştı.¹¹⁷

¹¹³ J. W. Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 420-421. Nişli Mehmed Ağa'nın Rusya elçiliği için bk. Aydın Mertayak, *Nişli Mehmed Ağa'nın Rusya Sefâreti ve Sefâretnâmesi (1722-1723)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2005.

¹¹⁴ Maruice Bruce, *a.g.m.*, s. 348.

¹¹⁵ TNA SP 97/24, Abraham Stanyan'ın 12 Aralık 1723 tarihli mektubu; Alfred C. Wood, *a.g.m.*, s. 551.

¹¹⁶ *İstanbul'da Fransız Elçiliği, Marki de Bonnac'ın Tarihi Hatırat ve Belgeleri*, çev. Ali Şevket Bizer, yay haz. Mustafa Daş, Ankara 2017 s. 174-175. Eray Akçay, *İBB Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, Nr. O. 34'te Kayıtlı Fransa'nın İstanbul Elçisi Marquis de Bonnac'ın Osmanlı Bürokrasisi ile Yazışmalarını İhtiva Eden bir Mecmua (1716-1724)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014, s. XXIX. Antlaşmanın maddeleri için bk. İlker Külbilge, *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-İran İlişkileri (1703-1747)*, s. 134-138.

¹¹⁷ En azından Jacobiteler arasında böyle bir beklentinin olduğu bilinmektedir. Maruice Bruce, *a.g.m.*, s. 348. Londra'daki meşru hükümet, Bâbiâli ile Rusya arasında savaş

1725'te Çar Petro'nun ölümünden sonra da İngilizlerin Ruslara karşı kaygıları devam etti. Bilhassa daha önce Petro tarafından desteklenen Holstein-Gottrop Dükü Karl Friedrich'in İsveç ve Danimarka aleyhine olan iddiaları, dükün çarın büyük kızı olan Anna Petrovna ile evlenmesi¹¹⁸ ve hepsinden vahimi yeni Çariçe I. Katerina'nın (1725-1727) dükün iddialarını desteklemesi, İngiltere'nin Baltık'ta tesis etmek istediği güçler dengesi sistemini tehdit ediyordu.¹¹⁹ Zira Baltık'ta Rus tahakkümünün oluşması hem İngiltere'nin en büyük gücü olan donanma için zaruriyet kesp eden emtia kaynağının hem de Hannover'in tehdit altında olması demekti.¹²⁰ Bunun kadar önemli olan başka bir mesele ise Rusların Jacobiteleri himaye etmeye devam etmesiydi.¹²¹ İngiltere Hariciye Nazırı Newcastle dükünün bu hususta İngiliz elçisi Abraham Stanyan'a yazdığı mektup, İngiltere'nin Bâbîâli politikasını güzel bir şekilde göstermektedir: "Çariçe, kamu barışını korumak üzere [çalışan] İngiltere ve Fransa'nın plânlarını her yerde bozduğu ve hâlâ Jacobite menfaatlerini desteklediği için majesteleri sizden Türklerin, (ganimetlerin bölünmesi hususunda aralarında ihtilafların çıktığı) Moskoflara karşı olan plânlarını hayata geçirmeleri [için çalışmanızı] ve çariçenin ilgisinin o yöne doğru çekilmesinin sağlanmasını istemektedir".¹²²

İngiliz elçisi Bâbîâli'yi Rusya'ya karşı kışkırtmak için bir girişimde daha bulundu. Elçi, 1726 yılının hemen başında Damat İbrahim Paşa'ya Rusların, Baltık'taki işlerinin karışık olduğunu, Rusya'nın hiziplere bölündüğünü, çariçenin avam tabakasından gelmiş bir yabancı olarak

çıkmasını ümit ederken, müddei de St. Petersburg'daki temsilcisi Albay O'Brien'e çarı Türklerle barışı koruması hususunda ikna etmesi yönünde talimat veriyordu. a.g.m. s. 357, dipnot, 69.

¹¹⁸ Bu izdivaçtan doğan çocuk istikbalde III. Petro (1762) sıfatıyla Rus tahtına çıkacak ve daha sonra da II. Katerina ve onu destekleyen saray muhafızları tarafından tahttan indirilecektir.

¹¹⁹ Derek McKay ve H. M. Scott, *a.g.e.*, s. 156.

¹²⁰ Jeremy Black, "Hanoverian Nexus: Walpole and the Electorate", *The Hanoverian Dimension in British History, 1714-1837*, ed. Brendan Simms ve Torsten Riotte, New York, 2007, s. 14.

¹²¹ Petro'nun hastalandığı sırada Jacobiteler ile Rus çarının müzakereleri belli bir olgunluğa ulaşmıştı ve Jacobiteler gerçekten de Petro'nun müddei lehine Britanya Adaları'nı işgal edeceğine dair umutlanmışlardı. Ancak Petro'nun vefatı ile bu işgal projesi akim kaldı. Maruice Bruce, *a.g.m.*, s. 361.

¹²² Alfred C. Wood, *a.g.m.*, s. 552.

görüldüğünü ve bu şekilde Bâbiâli'nin Rusları İran'dan söküp atması için eşsiz bir fırsatın Türklerin elinde olduğunu bildirdi. Ayrıca elçi bir dost olarak bu gerçeği bildirmeyi vazife addettiğini de söyledi. İbrahim Paşa ise Bâbiâli'nin Ruslarla barış hâlinde olduğunu ve barışı bozacak tarafın da Türkler olmayacağını İngiliz elçisine bildirdi.¹²³

I. George'un 1727'deki vefatından ve yerine oğlu II. George'un (1727-1762) geçmesinden sonra İngiltere'nin Rusya'ya karşı olan politikası yumuşadı.¹²⁴ Her ne kadar yeni kral, Avrupa'daki güç dengesini, İngiliz ticaretini ve Hannover'i korumak ve Stuart Restorasyonu'nu engellemek hususunda babasının politikasını devam ettirecek olsa da bunu başka yollar ile yapacaktı.

Sonuç

XVIII. asrın ilk çeyreğinde İngilizlerin Osmanlı politikaları Avrupa'da güç dengesini korumak, Jacobiteleri engellemek, ticareti iyi bir şekilde sürdürmek ve Kutsal Roma İmparatorluğu'nun prensliklerinden biri olan Hannover'in menfaatlerini gözetmek üzere şekillenmişti. İngilizler, Avrupa'daki güç dengesinin Fransa lehine bozulmaması için Osmanlıların İspanya Veraset Savaşları'na katılmasını istememişlerdi. İsveç'in Rus baskısı olmasını İngilizler, ticarî menfaatlerinin lehine görmüş ve Rusya'nın elini rahatlatmak adına Osmanlılar ile Ruslar arasında arabulucu olmak istemişlerdi. Yine İsveç'in Jacobitelere desteğinden ötürü İngiltere Bâbiâli'nin Ruslarla barışı sürdürmesini istemişti. 1715-18 Savaşları'nda İngiltere'nin politikası tamamen güç dengesini korumaya matuftu. İngilizlerin Bâbiâli'yi Rusya'ya karşı kışkırtma politikası hem güç dengesini hem İngilizlerin Kutsal Roma İmparatorluğu'ndaki nüfuzlarını, hem de ticareti korumak üzere şekillenmişti. Ayrıca İngilizler Osmanlılar vasıtasıyla Jacobitelere verdiği destekten ötürü Rusya'yı cezalandırmayı da amaçlıyordu. Buradan Osmanlı İmparatorluğu'nun İngiltere'nin tasavvurları için ne kadar büyük bir önem arz ettiği görülebilir.

¹²³ TNA SP 97/25 Abraham Stanyan'ın 4 Ocak 1726 tarihli mektubu.

¹²⁴ Alfred C. Wood, a.g.m. s. 552.

İşbu çalışmada İngiltere'nin XVIII. yüzyılın ilk çeyreğindeki politikalarında Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli bir yer işgal ettiği gösterilmiştir. XVIII. yüzyıl Avrupa'sında dış politika, birbirine bağlı halkalardan oluşan bir zincir gibidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun da bu zincirin aslî bir parçası olduğu unutulmamalıdır. İngiltere, Fransa, İspanya, Avusturya, Lehistan, Rusya, İsveç, Prusya ve Hollanda gibi büyük ve orta seviyedeki devletlerin yanı sıra Savoy, Danimarka, Venedik, Ceneviz ve Sicilyateyn gibi küçük devletlerin de dış politikaları incelenirken Osmanlı İmparatorluğu'nun hiçbir zaman göz ardı edilmemesi gereken bir devlet olduğu hususu unutulmamalıdır. XVIII. yüzyıl Avrupa siyasî tarihine dair yapılacak çalışmalarda Osmanlı İmparatorluğu'nun dikkate alınmaması kaçınılmaz bir noksanlık doğuracaktır.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, 6 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Kalemî
The National Archives, State Papers, 97/20, 21, 22, 23, 25.

Basılmış Arşiv Kaynakları

The Despatches of Sir Robert Sutton, Ambassador in Constantinople, (1710-1714), ed. Akdes Nimet Kurat, Londra 1953.

İstanbul'da Fransız Elçiliği, Marki de Bonnac'ın Tarihi Hatırat ve Belgeleri, çev. Ali Şevket Bizer, yay haz. Mustafa Daş, Ankara 2017 s. 174-175.

Kitap ve Makaleler

Afyoncu, Erhan, "Sultan III. Ahmed'in Gözünden Pasarofça Barışı" Harp ve Sulh, 300. Yılında Pasarofça Antlaşması Sempozyumu Bildirileri, yay. haz. Gültekin Yıldız, İstanbul 2019.

Akçay, Eray, *İBB Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, Nr. O. 34'te Kayıtlı Fransa'nın İstanbul Elçisi Marquis de Bonnac'ın Osmanlı Bürokrasisi ile*

Yazışmalarını İhtiva Eden bir Mecmua (1716-1724), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014.

Altınay, Ahmed Refik, *Felaket Seneleri (1683-1699)*, yay. haz. Yücel Demirel, Ziver Öktem, İstanbul 2010.

Arık, Tuğrul, *19. Yüzyıl Başlarına Kadar Osmanlı-İngiliz İktisadi İlişkileri*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2015.

Bagger, Hans, "Role of Baltic in Russian Foreign Policy", *Imperial Russian Foreign Policy*, ed. Hugh Ragsdale, Cambridge 1994.

Black, Jeremy, *Parliament and Foreign Policy in the Eighteenth Century*, New York 2004.

Black, Jeremy, *From Louis XIV to Napoleon, The Fate of a Great Power*, Londra 2001.

Black, Jeremy, *Eighteenth Century Europe 1700-1789*, New York 1990.

Black, Jeremy, *The Continental Commitment Britain, Hanover and Interventionism 1714-1793*, New York 2005.

Black, Jeremy, "Hanoverian Nexus: Walpole and the Electorate", *The Hanoverian Dimension in British History, 1714-1837*, ed. Brendan Simms ve Torsten Rlotte, New York, 2007.

Bruce, Maurice, "Jacobite Relations with Peter the Great", *The Slavonic and East European Review*, (1936).

Borshak, Elie, "Early Relations between England and Ukraine", *The Slavonic and East European Review*, (1931).

Chance, J. F. "George I and Peter the Great after the Peace of Nystat", *The English Historical Review*, vol. 26, (1911).

Demir, Rabia, *Osmanlı-İngiliz Diplomatik Münasebetleri (1580-1699)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2021.

Demir, Uğur, "1716'da Avusturya'ya Savaş İlanı ve Fransa Elçilik Tercümanı Benjamin Brué Suikastının Perde Arkası", *Prof. Dr. Mustafa Çetin Varlık Armağanı*, İstanbul 2014.

Demir, Uğur, *1768 Savaşı Öncesi Osmanlı Diplomasisi*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2012.

Ercan, Hüseyin Onur, *Pasarofça Antlaşması (1718) ve Diplomasi*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2019.

Gündüz, Tufan, "Safevîler", *TDVİA*, XXXV, İstanbul 2008.

İnan, Göker, *Hasan Esîrî'nin Miy'yarü'd-Düvel ve Misbârü'l –Milel İsimli Tarih ve Coğrafya Eseri*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2017.

Külbilge, İlker, *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-İran İlişkileri (1703-1747)*, Basılmamış, Doktora Tezi, İzmir 2010.

Mertayak, Aydın, Nişli *Mehmed Ağa'nın Rusya Sefâreti ve Sefâretnâmesi (1722-1723)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2005.

Michael, Wolfgang, *Englische Geschichte, im Achtzehnten Jahrhundert*, Hamburg ve Leipzig, 1896,

McKay, Derek- Scott, H.M., *Büyük Devletlerin Yükselişi 1648-1815*, çev. Eşref Bengi Özbilen, İstanbul 2019.

Hatton, Ragnhild, *George I, Elector and King*, Cambridge 1978.

Heywood, Colin, "“This Great Work”": Lord Paget and the Process of English Mediating Diplomacy in the Latter Stages of Sacra Lega War, 1697-1698", *The Treaties of Carlowitz (1699), Antecedents, Course and Consequences*, ed. Colin Heywood, Ivan Pev, Leyden 2016.

Roberts, Michael, *The Age of Liberty, Sweden 1719-1772*, Cambridge 2002.

Rodier, Karl, Rodier, *Austria's Eastern Question, 1700-1790*, New Jersey 1982.

Smith, Hannah, "The Idea of a Protestant Monarchy in Britain 1714-1760", *Past&Present*, (2004).

Stoye, John, *Viyana Kuşatması*, çev. Derin Türkömer, İstanbul 2018.

Soloviev, M. Sergei, *History of Russia, Peter the Great 1718-1724 Triumph in the West, Campaign to the Caspian*, vol. XXXI, çev. George E. Munro, USA 2017,

Sumner, B. H., *Büyük Petro ve Osmanlı İmparatorluğu*, çev. Eşref Bengi Özbilen, İstanbul 2016.

Özcan, Abdülkadir, "Ahmed Refik Altınay", *TDVİA*, II, İstanbul 1989.

Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Osmanlı Tarihi c. III*, Ankara 1973.

Wills, Rebecca, *The Jacobites and Russia, 1715-1750*, East Liston 2002.

Wilson, Arthur McCandless, *French Foreign Policy During the Administration of Cardinal Fleury 1726-1743*, Hanover 1936.

Wood, A. C., "The English Embassy at Constantinople 1660-1762", *The English Historical Review Vol.* (1925).

Yeşil, Fatih, "Pasarofça Antlaşması ve Osmanlı Diplomasisindeki Değişim", *Harp ve Sulh, 300. Yılında Pasarofça Antlaşması Sempozyumu Bildirileri*, yay. haz. Gültekin Yıldız, İstanbul 2019.

Zinkeisen, J. W., *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, V, çev. Nilüfer Epçeli, ed. Erhan Afyoncu, İstanbul 2002.

Extended Abstract

At the end of the 17th century Kingdom of England, along with the Dutch Republic, brokered the peace between Ottoman Empire and its enemies in the treaty of Carlowitz. Even though this treaty signified the end of the Ottoman expansion, it was major victory for the English. Especially Ottoman defeat at Zenta (1697) thrilled the English representative in Ottoman Empire as it made easy for Ottomans to accept the peace treaty. There are several reasons that English wanted Ottomans to make peace with its enemies. Austrian Habsburgs, enemies of the Ottoman Empire were allies of English and English government required Austrian aid in order to forestall the universal monarchy claims of Louis XIV. Therefore Austrian hands were needed to be free from the eastern front, in order to counterbalance the French expansionism. Another reason for English desire for peace was, to secure protestant succession in England. France was the chief the chief protector of Jacobites (Catholic supporters in England) and Austria was needed by England to thwart France's support to Jacobitism. Also war between Ottomans and the Sacred League was detrimental for British trade in Eastern Mediterranean.

These concerns of England were inherited to 18th century. The policy of England towards to Ottoman Empire remained same only with one addition: Protection of the electorate of Hannover. In 1714 elector of Hannover Georg Ludwig ascended to English throne and from that point one of the main goals of the English policy was to protect the integrity of Hannover. This new concern also influenced the English policy towards to the Ottoman Empire.

In the first decade of the 18th century only Edirne Event of 1703 worried the English statesmen. After the deposition of Mustafa II and execution of his powerful grand mufti Feyzullah Efendi, English government worried that the Ottoman government might support the rebellion Ferenc Rakotzy, which might be diversion for the France. However new government did not intervene the rebellion and English were able to keep Ottomans from taking side in the Wars of Spanish Succession.

Pruth River Campaign of Peter the Great was an important test for the Anglo-Ottoman Relations. After the defeat of Peter the Great, Russian hostages that had been brought to Istanbul demanded English mediation. According to English point of view, Kingdom of Sweden, which was the prime enemy of Russia, had close ties with the England's archrival France and therefore English government decided to save Russia from the dismemberment. Collapse of the Russian power might upset the balance of power in the north and disturb the British trade in Baltic. Therefore it became crucial for English to mediate differences between Ottomans and Russians for the sake of the balance of

power and trade. Eventually peace was made but neither side was satisfied from the peace.

In 1714 a new aspect which affected the Anglo-Ottoman relations was born. Elector of Hannover Georg Ludwig ascended to the English throne. As a major player in the politics of the Holy Roman Empire he wanted to use his position as the King of England, in order to protect his dominions in Germany. However his status had also some setbacks. As an elector, Georg Ludwig (henceforth George I) was a vassal of the Holy Roman emperor, who was the traditional enemy of the Ottoman Empire. French ambassador used this setback in order to provoke the Ottomans against the new king but English ambassador Sir Robert Sutton managed to satisfy the Ottoman authorities. King himself wrote a letter to the Ottoman sultan in order to express his desire to keep the good relations between two powers. However from now on English policies towards to the Ottoman Empire started to frame from these four aims: Protect the balance of power in Europe, protect the protestant succession, protect the English trade and protect the electorate of Hannover.

After the end of the Wars of Spanish Succession peace on Europe hanged on a thread. England made an advantageous peace with France and unification of crowns of France and Spain had been averted but Austria, England's ally, was still in war with Spain and France once again might join the war in favor of Spain. This would most probably mean that England might lose its gains that it made in the Peace of Utrecht. Therefore, Austria once again needed to be free in the eastern front. On the other hand when George I ascended to throne he heard the disturbing news that Ottomans were preparing an attack to the Republic of Venice, ally of Austria in the Great Turkish Wars (1683-1699).

In English eyes Turkish attack on Venice would surely provoke an armed reaction from the Austrians which might be a problem for the England. France was still supporting the Jacobites. Spain had aims to capture the lands which were lost to it at the end of Wars of Spanish Succession. Therefore English ambassador to the Ottoman Empire Sir Robert Sutton appealed to Ottoman government for mediation. However Ottoman government was determined the recapture Morea and they were unwilling to hear the British pleas. Ottoman government also declared that they would hear mediation only after the conquest of Morea. Therefore, English attempt to settle the differences between Ottoman and Venetians was foiled.

Unsuccessful in Ottoman capital English tried to calm Austria via their representative in Vienna. However he was unable to overcome the war party led by Prince Eugene of Savoy. Against all efforts of the English diplomats, Austrian Habsburgs declared war against the Ottomans.

War was disastrous for the Ottomans. Prince Eugene defeated Ottomans first in Petervaradin (1716) then in Belgrade (1717). However during the war much was changed in Europe. A diplomatic revolution occurred in Europe. Regency regime in France made a treaty with England in order to thwart the attempts of Philip V for uniting French and Spanish thrones. On the other hand new Spanish regime, led by Elisabeth Farnese and Cardinal Alberoni aimed to recapture former Spanish holdings in Italy. This meant that Austria was once again might be under the threat of double fire. In order to save its ally, England tried to broker a peace between Ottomans and Austrians and English ambassadors dexterously mediated the Peace of Passarowitz. Thanks to English mediation Austria became the member of the Quadruple Alliance against Spain and once again danger of dismemberment of Austria was averted. England once again saved its ally. King George I of England gained enormous prestige as the leader of the grand alliance and peacemaker of Europe.

Neither the Spanish threat nor Austria's freedom to react it might be considered as the sole reason for the English for the mediation of Peace of Passarowitz. English government also desiring Ottoman hands to be free but for another target. After the Treaty of Utrecht diplomatic relations between England and Russia become abysmal. Russian victories against Sweden collapsed the balance of power in the Baltic and English trade suffered from it. Also Tsar Peter the Great, wanted to become a major power player in the politics of the Holy Roman Empire which prove dangerous for the Electorate of Hannover, King George's German dominions. Last but not least Russian tsar pledged himself to the cause of Jacobites. Therefore for king and his government a war between Ottomans and Russians would be a valuable diversion. Therefore Ottoman hands needed to be free in order to deal with enemy in the north. The Peace of Passarowitz made this diversion possible.

For next 9 years English tried to provoke a war between Ottomans and Russians. First they attempted to provoke Ottomans with Poland and Sweden cards. On this front they were unable to breach the pacifist policies of Grand Vizier Ibrahim Pasha. However civil war in Persia caused another crisis between Russians and Ottomans. English ambassador Abraham Stanyan did his best to induce Ottomans to a war with Russians. However on this point English were backstabbed by their allies, the French. At that time a war between Russians and Ottomans were detrimental France's continental policies and they mediated the differences between Ottomans and Russians.

After this fiasco English government did not stop to try to provoke Ottomans against Russians. However once again they were not able to breach

the thick wall that was erected by the pacifist policies of Ibrahim Pasha. English attempts continued until the death of King George I (1727).

This study gives a history of diplomatic relations between Ottomans and England. According to this history it is seen that English diplomacy was shaped from four factors: Protection of balance power in Europe, protection of English trade, protection of Protestant succession and after 1714 protection of Hannover. In the Wars of Spanish Succession, English were opposing Ottoman intervention, which might upset both the balance of power and trade. One must also not forget that England's enemies were also supporting the Jacobite cause. All these reasons were valid in the Pruth River Campaign. English opposed the war between Austria and Ottomans for all of these reasons. They also brokered the Peace of Passarowitz for all these reasons. Balance of power, trade, Protestant Succession and the electorate of Hannover were the main concerns that England provoked Ottomans against the Russians. By this study, it is hoped that Anglo-Ottoman relations will be seen from this perspective.